

УДК 346.54

Фінагіна О.В., д-р екон. наук, проф. (ДонІЗТ, Донецьк),

Храпкіна В.В., канд. екон. наук, доц. (МЕГІ, Макіївка),

Конєва Ю.О. (ДонІЗТ, Донецьк)

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ

У статті розглянуто основні підходи до змісту поняття «інвестиційний потенціал регіону» і його складових.

Ключові слова: *інвестиційний потенціал регіону, регіон.*

У наш час перед Україною в цілому і перед регіонами зокрема стоїть завдання залучення в економіку необхідної кількості інвестиційних ресурсів. Інвестиції є запорукою економічного розвитку і зростання національного доходу територій. Регіони країни відрізняються природними, трудовими, фінансовими та іншими ресурсами, а також різними умовами, що створюються для інвесторів органами місцевого самоврядування. Тому дуже важливо оцінити відмінності регіонів та порівняти їх. Це можна зробити за допомогою сукупного оціночного показника. Таким показником може бути інвестиційний потенціал регіону.

Питання розробки теоретичних і методологічних підходів до оцінки, моделювання та прогнозування інвестиційного потенціалу регіонів не є новими в економічній літературі.

У дослідження теоретико-методологічних основ управління інвестиційним потенціалом регіону значний внесок зробили такі вчені, як Л.С. Валінурова, О.Б. Казакова, І.Р. Гафуров, С.Р. Казанцев, Л.М. Булгакова, Ю.О. Дорошенко, Г.Л. Подшиваленко, Н.В. Кисельова, Т.С. Хачатуров, В.П. Красовський та ін.

Значний внесок у вирішення розглянутих проблем внесли наукові праці вчених В.Д. Андріанова, В.С. Барда, А.Я. Бистрякова, А.Н. Волошина, В. Горегляда, А.П. Градова, А.Г. Гранберг, І.В. Гришиної, О.С. Губанової, Е.Б. Дьякової, Л.А. Зикової, Н.А. Колесникової, А.М. Ляндія, А.М. Марголіна, А.Д. Мельника, В.О. Моїсєєва, П.М. Нестерова, А.І. Новикової, Н.А. Ніколаєвої, М.В. Панасюк, В. Рєвазова, Д.К. Розенберга, В.М. Рябцева, Н.М. Сабітова, Г.В. Семенова, А.І. Татаркіна, Ф.С. Тумусова, Г.В. Хомкалової, А.Р. Шарапова, А.О. Шеховцова, Б.М. Штульберга, К. Яновського, Є. Ясіна та ін.

Мета статті полягає в узагальненні системи понять, концептуальних підходів, методичних прийомів визначень інвестиційного потенціалу регіону.

Залучення інвестицій в економіку регіонів є ключовим завданням сучасної економічної ситуації. Ефективно вирішити її можна шляхом підвищення інвестиційної привабливості конкретного регіону для потенційних інвесторів, тобто основним завданням у цьому контексті буде підбір необхідних умов для інвестування, які впливають на переваги інвестора щодо вибору того чи іншого об'єкта інвестування.

Категорія «інвестиційний потенціал» відображає ступінь можливості вкладення коштів в активи тривалого користування, цінні папери з метою отримання прибутку або інших господарських результатів.

При цьому слід зазначити, що деякі науковці під інвестиційним потенціалом розуміють «певним чином упорядковану сукупність інвестиційних ресурсів, які дозволяють добитися ефекту синергізму під час їхнього використання» [2; 5].

Традиційно поняття «інвестиційний потенціал» означає наявність таких умов інвестування, які впливають на переваги інвестора щодо вибору того чи іншого об'єкта інвестування. Об'єктом інвестування може бути окремий проект, підприємство в цілому, корпорація, місто, регіон, країна. Виділимо те спільне, що ставить їх в один ряд: наявність власного бюджету і власної системи управління. Об'єкт кожного рівня (і відповідно його інвестиційна привабливість) має власний набір значущих властивостей, але регіон у цьому ряду займає особливе місце в силу особливостей він має свою специфіку, і тоді, в силу цілісності структури не є унікальним. Саме ця особливість дозволяє порівнювати регіони між собою [1].

Аналізуючи визначення інвестиційного потенціалу регіону, слід зупинитися на таких особливостях, як «можливість та готовність суб'єктів ринку спеціалізуватися в тих видах діяльності і виробництва, щодо яких у кожен момент часу є абсолютні або порівняльні переваги».

Інвестиції ж розглядаються як «кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери, технології, машини, устаткування, ліцензії, у тому числі на товарні знаки, кредити, будь-яке інше майно або майнові права, інтелектуальні цінності, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою одержання прибутку (доходу) і досягнення позитивного соціального ефекту». У сучасній економічній літературі існують також такі визначення:

Інвестування – процес безпосереднього або опосередкованого впливу інвестора на об'єкт інвестицій, що здійснюється з метою зміни його властивостей [1].

Інвестор – суб'єкт, орієнтований на зміну властивостей об'єкта інвестицій, що дозволяє за мінімальних вкладень в цей об'єкт заповнити дефіцит необхідних для власного розвитку ресурсів і змінити власні властивості в потрібному для себе напрямку [3].

Об'єкт інвестицій – це об'єкт, властивості якого дозволяють інвесторові за допомогою участі в ньому одержати інвестиційний дохід.

Інвестиційний дохід – змінені властивості об'єкта інвестицій, що призводять до зміни властивостей інвестора [4].

Таким чином, категорія «інвестиційний потенціал» відображає ступінь можливості вкладення коштів в активи тривалого користування, включаючи вкладення в цінні папери з метою отримання прибутку або інших народногосподарських результатів.

Заслуговують на увагу підходи до аналізу формування та реалізації інвестиційного потенціалу регіону, запропоновані Ф.С. Тумусовим. Автор дав своє розуміння категорії «інвестиційний потенціал» як сукупності інвестиційних ресурсів, що становлять ту частину накопиченого капіталу, яка представлена на інвестиційному ринку у формі потенційного інвестиційного попиту, здатного і має можливість перетворитися на реальний інвестиційний попит, який забезпечує задоволення матеріальних, фінансових і інтелектуальних потреб відтворення капіталу.

З нашої точки зору, регіональний інвестиційний потенціал являє собою не просту, а деяким чином впорядковану сукупність інвестиційних ресурсів, розташованих на певній території, що дозволяє домогтися очікуваного ефекту за їхнього використання. Це важливо, оскільки розглянута Ф.С. Тумусовим сукупність матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів має бути доповнена, наприклад інформаційними ресурсами.

Таким чином, виходячи із цих припущень, під категорією «регіональний інвестиційний потенціал» треба розуміти «сукупну можливість галузевих неостійких ресурсів, що дозволяють збільшувати капіталоозброєність праці і здатність суб'єктів господарювання, які оперують запасами цих ресурсів, забезпечувати в часі стійкий економічний дохід».

Виділимо ряд чинників, що найбільше впливають на переваги інвесторів. Так, найбільш значимими для оцінки інвестиційного потенціалу регіону є фактори:

- ресурсно-сировинний (середньозважена забезпеченість балансовими запасами основних видів природних ресурсів);
- виробничий (сукупний результат господарської діяльності в регіоні);
- споживчий (сукупна купівельна спроможність населення регіону);
- інфраструктурний (економіко-географічне положення регіону і його інфраструктурна облаштованість);
- інтелектуальний (освітній рівень населення);
- інституціональний (ступінь розвитку провідних інститутів ринкової економіки);
- інноваційний (рівень впровадження досягнень науково-технічного прогресу в регіоні).

Логіка міркувань призводить також до необхідності оцінки законодавчих умов для кожного регіону та виділення таких інвестиційних ризиків:

- економічний (тенденції в економічному розвитку регіону);
- політичний (поляризація політичних симпатій населення за результатами останніх парламентських виборів);
- соціальний (рівень соціальної напруженості);
- екологічний (рівень забруднення навколишнього середовища, включаючи радіаційне);
- кримінальний (рівень злочинності в регіоні з урахуванням тяжкості злочинів).

Розглянемо докладніше основні джерела інвестиційних ресурсів регіону.

Актуальне завдання формування повноцінного регіонального ринку інвестиційних капіталів не може бути сьогодні вирішене без стратегічного розвитку регіональної банківської системи як необхідного елемента, що формує соціально орієнтоване ринкове господарство регіону, яке забезпечує надійне, якісне та ефективне ведення кредитних і розрахункових операцій реального сектору соціальної сфери, а також обслуговування заощаджень населення.

Найважливішими і найчисленнішими економічними суб'єктами є споживачі (домогосподарства), які не займаються бізнесом, проте мають доходи, які здійснюють витрати і мають схильність до заощаджень.

У розвинених капіталістичних країнах представники державної влади ще кілька століть тому усвідомили необхідність позик у населення. Кредитними ресурсами можуть поповнюватися бюджети всіх рівнів, у тому числі регіональний (обласний).

Важливу роль у регіональних інвестиціях відіграють також інвестиції іноземних економічних агентів.

Інвестиційна стратегія є структурованою сукупністю кількох інформаційно пов'язаних аспектів, таких як: інституційний, економічний, нормативно-правовий та інформаційно-аналітичний.

Інституційний аспект інвестиційної стратегії являє собою сукупність таких основних складових частин як види інвестицій, інвестиційний портфель, ризики. У рамках інституційного аспекту виділяються основні керовані підсистеми, що існують в інвестиціях.

Нормативно-правовий аспект інвестиційної стратегії складається з таких основних частин, як, по-перше, законодавчі та інші нормативні правові акти держави, що створюють юридичну основу і формують фінансове середовище, в рамках яких корпорація формує інвестиційну стратегію та здійснює інвестиційний процес; по-друге, облікова політика корпорації, внутрішні регулюючі документи, які дозволяють забезпечувати єдиний інвестиційний процес серед підрозділів корпорації.

Економічний аспект – сукупність економічних частин інвестиційної стратегії, до яких належать: система економічних показників для оцінки інвестиційної стратегії, управління, фінансування інвестиційного процесу [2]. Щодо економічного аспекту виділяються основні методи, критерії та цілі інвестиційної стратегії.

Інформаційно-аналітичний аспект інвестиційної стратегії являє собою систему обробки інформації, що складається з таких частин: підсистема збору і сортування інформації, підсистема зберігання інформації, підсистема пошуку, підсистема аналізу інформації. Система обробки інформації є базисом для створення інформаційного механізму регіону і дозволяє оперативно реагувати на зміни в юридичних засадах і фінансовому середовищі, прогнозувати економічні перспективи ринків і планувати зміни в межах інституційного аспекту та коригувати основні частини економічного аспекту інвестиційної стратегії.

Таким чином, інвестиційна стратегія на рівні регіону – єдина високоінтегрована система, що складається з вищерозглянутих аспектів, нерозривно пов'язаних між собою інформаційними потоками.

Розглянемо організаційну структуру інвестиційного ринку регіону. Вона складається з трьох рівнів за значимістю секторів:

- сектор інвестиційних ресурсів;
- сектор зобов'язань і часток;
- сектор гарантій.

Кожен з названих секторів служить для визначення реальних цін на об'єкти, що обертаються на ринку. У зв'язку з наявністю в інвесторів вільних ресурсів виникає їхня пропозиція в секторі інвестиційних ресурсів. Підприємства пропонують в обмін на інвестиційні ресурси свої частки і зобов'язання. Це по-

роджує утворення сектору часток і зобов'язань, при цьому, як правило, виникають різні види ризиків, тому для їхньої мінімізації виникає сектор гарантій.

Для прийняття рішень на інвестиційному ринку регіону, крім трьох вищенаведених секторів необхідна наявність достовірної інформації, що обумовлює існування системи інформації та адекватного їй інформаційного механізму регіону.

Таким чином, інвестиційний ринок – це абстрактний майданчик, на якому відбувається перетік об'єктів ринку між суб'єктами на основі доступної тим і іншим інформації.

Такий перетік, як правило, являє собою замкнутий процес, який по суті є кругообігом інвестицій в рамках регіону.

Інвестиційний ринок регіону також може бути представлений у вигляді моделі кругообігу інвестицій і об'єктів інвестування. Така система заснована на вільному русі інвестиційних цінностей та інвестиційних ресурсів.

Під інвестором при цьому розуміється особа, яка пропонує на інвестиційному ринку інвестиційні ресурси (наприклад інвестиційний банк, холдингова компанія, корпорація).

Сектор інвестиційних ресурсів – частина інвестиційного ринку, на якій інвестори і споживачі інвестицій за допомогою попиту та пропозиції встановлюють реальну ціну інвестиційних ресурсів, отримують інформацію про обсяги цін інвестиційних ресурсів, а також безпосередньо самі інвестиції [5].

Як компенсаційний виступають сектор часток і зобов'язань, а також сектор гарантій. Сектор часток і зобов'язань – частина ринку, на якій за допомогою попиту та пропозиції встановлюються ціни на частки зобов'язання, яка забезпечує отримання інформації про обсяги й ціни часток та зобов'язань, а також на якій відбувається перехід часток і зобов'язань від споживачів інвестицій до інвесторів.

У свою чергу, сектор гарантій – частина інвестиційного ринку, яка дозволяє визначити ціну та обсяги необхідних гарантій на інвестиційні ресурси, частки і зобов'язання. Сумарна вартість запропонованих інвестиційних ресурсів в регіоні може розглядатися як інвестиційний потенціал регіону, а сумарна потреба в інвестиційних ресурсах, тобто сумарна вартість часток і зобов'язань, що пропонуються до реалізації, може розглядатися як інвестиційні потреби регіону.

Головна думка концепції «Управління інвестиціями в реальний сектор» полягає в тому, що цілеспрямований точковий вплив інвестора на ключові властивості об'єкта інвестицій дозволяє цьому інвестору отримати глобальний контроль за надійністю та ефективністю власних вкладень [1].

На практиці це означає таке. Контроль за ефективністю вкладень можливий тільки в тому випадку, якщо основна діяльність об'єкта є прозорою. Саме тому інвестор, перш ніж вкладати великі кошти в реструктуризацію об'єкта, попередньо інвестує невеликі кошти у створення стратегічності діяльності, встановлюючи тим самим контроль за створенням і реалізацією стратегії. Створюючи і налагоджуючи механізми контролю за тим, щоб фінансова політика була підпорядкована прийнятій стратегії діяльності, інвестор формує ще одну ключову властивість – цілеспрямованість розподілу ресурсів, забезпечуючи прозо-

рість фінансової діяльності і встановлюючи тим самим необхідний контроль за надійністю вкладень. Нарешті цілеспрямовано впливаючи на те, щоб організаційна структура відповідала прийнятій стратегії діяльності і розстановка керівників здійснювалася відповідно до їхніх управлінських здібностей, інвестор підвищує надійність системи управління, встановлюючи тим самим достатній контроль за надійністю вкладень [3].

Таким чином, здійснюючи цільове інвестування з формування стратегічної діяльності, цілеспрямованості розподілу ресурсів і надійності системи управління, інвестор бере в свої руки долю своїх інвестицій, підвищуючи тим самим інвестиційну привабливість об'єкта не тільки для себе, а й для інших інвесторів. Використовуючи незначні кошти на зміну локальних властивостей, він має можливість вкласти сам або залучити ззовні значні кошти для глобальної реструктуризації об'єкта.

Про управління інвестиційною привабливістю можна говорити тоді, коли ті ж самі ключові властивості об'єкта створюються за ініціативою керівника. На етапі формування механізмів, що забезпечують прозорість діяльності, управління інвестиційною привабливістю, зводиться до регулювання доступу інвестора як до створення цих механізмів, так і до участі в контролі за їхнім функціонуванням: чим ширший доступ, тим вищою є інвестиційна привабливість об'єкта для інвестора. Коли механізми сформовані і налагоджені, управління інвестиційною привабливістю зводиться до регулювання включеності інвестора до ухвалення стратегічних рішень і формування фінансової політики.

Цілеспрямований вплив регіональної влади на умови, які підвищують надійність і ефективність інвестицій, забезпечення прозорості діяльності на всіх рівнях, протекціонізм по відношенню до ефективних інвесторів – усе це і буде тим самим управлінням інвестиційною привабливістю реального сектору економіки регіону.

Становлення регіональних інвестиційних інститутів має відбуватися за рахунок проведення наступних заходів:

1. Прийняття регіональних законів, спрямованих на прямий чи непрямий примус внесення грошових коштів суб'єктами економіки в інвестиційні інститути. Одним з таких способів можуть бути окремі види обов'язкового страхування населення, наприклад від нещасних випадків або страхування водіїв автотранспорту.

2. Створення пільгового оподаткування для інвестиційних інститутів і суб'єктів регіональної економіки, що здійснюють інвестиційні операції через них, в рамках місцевого законодавства. Зокрема, юридичні особи можуть бути звільнені від сплати частини регіональної складової податку на прибуток, а фізичні особи-інвестори – регіональної частини складової прибуткового податку.

3. Формування безпосередньо самих регіональних інвестиційних інститутів (страхових компаній, пенсійних та інвестиційних фондів, інвестиційних банків) за участю місцевих органів влади, в разі відсутності їх в регіоні.

Особливо це важливо для інвестиційних компаній (фондів), бо вкладення в них мають добровільний характер, тому публічний контроль над інвестиційними інститутами і можливе гарантування повернення частини вкладень в них з

боку регіональної влади додало б їм надійність та привабливість для потенційних інвесторів. Пріоритетом під час створення інвестиційних фондів в регіоні мають бути закриті фонди, через те що вкладенням в них притаманний найбільш довгостроковий характер.

4. У регіоні треба створювати сильні регіональні інформаційні агентства.

Їхні завдання повинні полягати у зборі, аналізі та публікації інформації про регіональні підприємства, створенні системи рейтингової оцінки інвестиційної привабливості місцевих об'єктів. Інформаційне агентство має надавати оперативну інформацію про стан фінансових ринків для регіональних інвесторів, а також інформувати населення про діяльність та переваги інвестиційних інститутів з метою залучення в них вільних грошових коштів. становлення і фінансування такого агентства має здійснюватися спільно з інвестиційними інститутами та органами місцевої влади, тому що діяльність такого агентства спочатку буде збиткова і вимагатиме постійних фінансових вкладень.

Висновки. Управління в масштабах регіону – це насамперед управління тенденціями. Мова йде про створення нормативної бази, формування структурних механізмів і запуск процесів, функціонування яких дає стійкий результат такого масштабу, який дозволяє говорити про наявність певної тенденції. Регіон стане привабливим для масового інвестора лише тоді, коли зробить пріоритетним завданням зміну таких ключових властивостей реального сектору економіки, як стратегічність діяльності, цілеспрямованість розподілу ресурсів і надійність системи управління і власними діями доб'ється того, що поширення цих властивостей на об'єкти реального сектору стане стійкою тенденцією.

Література

1. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності: монографія / В.М. Гриньова [та ін.]; за заг. ред. В.М. Гриньової. – Х.: ХДЕУ, 2002. – 464 с.
2. Дидык В.В. Методы формирования и механизмы реализации региональной инвестиционной политики / В.В. Дидык, А.О. Залкинд. – Апатиты: Изд-во Кольского научного центра РАН, 2004. – 74 с.
3. Інвестування: навч. посіб. / В.М. Гриньова [та ін.]; за заг. ред. В.М. Гриньової. – Х.: Інжек, 2003. – 320 с.
4. Інвестиційний менеджмент: навч. посіб. / В.М. Гриньова [та ін.]; за заг. ред. В.М. Гриньової. – 2-ге вид., доопр. і доп. – Х.: Інжек, 2004. – 368 с.
5. Фінагіна О.В. Ринкова трансформація в регіоні: особливості розвитку та діагностування: монографія / О.В. Фінагіна. – Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2005. – 228 с.